

Prologas

Esu matęs tris vyro nuotraukas.
Pirmoji buvo vaikystės nuotrauka, jei būtų galima taip sakyti – peršasi prielaida, jog tuo metu jam turėjo būti apie dešimt metų. Nuotraukoje berniukas gausiai apsuptas moterų (spėju, jog tai jo vyresnės bei jaunesnės seserys ir pusseserės). Jis stovi prie tvenkinio sode, mūvi dryžuotas sijonkelnes, galvą pakreipęs apie trisdešimt laipsnių į kairę, jo veide atgrasi šypsena. Atgrasi? Nejautrumu pasižymintys žmonės (tie, kurie abejingi daiktų grožiui ir bjaurumui), nutaisę nieko nesakančią veido išraišką, atsainiai pakomentuotų: „Ak, koks žavus berniukas.“ Tačiau, nors šio vaiko mimikoje galėjai įžvelgti bent užuominą visiems įprasto mielumo, kad jis būtų

vertas bent tokio tuščio komplimento, šiek tiek su-
pratimo apie estetiką turintis žmogus, vos pažvelgęs
į šią nuotrauką, nepatenkintas sumurmėtų: „Koks
pasibjaurėtinas vaikas“ ir numestų ją į šalį, tarsi ran-
ka nusibraukdamas nuo savęs vikšrą.

Ir iš tikro, kuo daugiau žiūriu į to vaiko išsišie-
pusį veidą, tuo didesnis mane po truputį krečia siau-
bas. Visų pirma, tai net nėra šypsena. Tas vaikas
nė trupučio nesišypso. To įrodymas – jis stovi kie-
tai sugniaužęs abu kumščius. Žmonės negniaužia
kumščiu, kai juokiasi. Tai beždžionė. Išsiviepusi bež-
džionė. Jo veide vien tik bjaurios raukšlės ir daugiau
nieko. Tai buvo tokia keistai atstumianti nuotrauka,
net vimdanti, kad nejučia norėjosi pasakyti: „Koks
susiraukšlėjęs berniokas.“ Aš gyvenime nesu matęs
kito tokiaį mįslingą veido išraišką turinčio vaiko.

Antroje nuotraukoje matomas veidas ir vėl ge-
rokai nustebino savo visišku nepanašumu į pirmą-
jį. Jaunas vaikinai. Sunku pasakyti, ar tai vyresnių
klasių moksleivis, ar jau universiteto studentas, ta-
čiau aišku viena – tiesiog pritrenkiančiai išvaizdus.
Keista, bet ir jis nesudarė gyvo žmogaus įspūdžio.
Jaunuolis vilki mokyklinę uniformą, iš viršutinės
švarko kišenės kyšo balta nosinaitė, o pats jis sėdi
ant pintos kėdės sukryžiuavęs kojas ir, be jokios abe-
jonės, šypsosi. Šįkart jo veido išraiška nepriminė

susiraukšlėjusios beždžionės, o veikiau gudrų šypsnį – ir vis tiek kažkuo skyrėsi nuo žmogaus šypsenos. Ji buvo neišbaigta – lyg ir sveiko raudonio trūko, lyg ir gyvenimo skonio, ji nepriminė paukščio, bet buvo lengva kaip jo plunksna, tarytum baltas popieriaus lapas. Taigi nuo pat pradžios iki galo tai atrodė kaip imitacija. Nepasakytum, kad pretenzinga. Ne paviršutiniška. Ne jaunatviškai aikštinga. Ir net ne dabitos šypseną. Negana to, atidžiau pažvelgus, nuo šio išvaizdaus jaunuolio sklinda kažkas pamėkliško ar net atstumiančio. Aš gyvenime nesu matęs kito tokio mįslingai išvaizdaus jaunuolio.

Trečia nuotrauka yra sunkiausiai suvokiama. Iš jos negali nusakyti žmogaus amžiaus, bet vyro galva jau atrodo šiek tiek pražilusi. Jis sėdi klaikiai netvarkingo kambario kampe (iš nuotraukos aiškiai matyti, jog kambario siena pradėjusi byrėti trijose vietose), prie krosnelės prikišęs rankas – šįkart jis nesišypso. Veide jokios išraiškos. Atrodė, tarsi belaikydamas rankas virš krosnelės būtų miręs natūralia mirtimi – išties atstumianti, nelaimę pranašaujanti nuotrauka. Tačiau sunkiai suvokiama yra ne tik tai. Nuotraukoje įamžintas veidas pakankamai didelis, todėl galėjau nuodugnai ištyrinėti jo veido struktūrą: jo kakta niekuo neišsiskirianti, kaktos raukšlės taip pat niekuo neišsiskiria, antakiai taip

pat neišsiskiria, akys irgi neišsiskiria, nosis, burna, smakras... Šiame veide ne tik nėra jokios mimikos, jis net įspūdžio jokio nepalieka. Jame nėra jokių išskirtinių bruožų. Pažiūrėjęs į šią nuotrauką, užmerkiu akis. Jau esu pamiršęs šį veidą. Galiu prisiminti kambario sienas, mažą krosnelę, tačiau įspūdis apie pagrindinį šio kambario veikėją išgaravo tarsi rūkas ir, kad ir ką daryčiau, vis tiek niekaip negaliu jo prisiminti. Negalėčiau šio veido nutapyti, net ir nupaišyti jo šaržo. Atmerkiu akis. Ak, tai štai koks buvo tas veidas, pagaliau prisiminiau – nejučiu net ir tokio džiugesio. Maža to, net jei pramerkęs akis dar kartą pasižiūriu į šią nuotrauką, vis tiek negaliu prisiminti. Lieka tik diskomfortas, susierzinęs staiga užsimanau nusukti akis.

Net ir numirėlio veido išraiška turėtų daugiau ekspresijos ir paliktų didesnę įspūdį. Galbūt prie žmogaus kūno pritvirtinus arklio galvą ir išeitų kažkas panašaus į šį veidą; šiaip ar taip, iš stebėtojo pozicijos jis kelia vien šiurpulį ir neigiamas emocijas. Aš gyvenime nesu matęs kito tokio mįslingo vyro veido.

Pirmoji užrašų knyga

Nugyvenau gėdos kupiną gyvenimą. Man neperprantama žmonių kasdienybė. Gimiau kaime šiaurės rytuose, tad pirmą kartą pamaciau traukinį, kai jau buvau gerokai užtelėjęs. Aš kildavau ir leisdavausi geležinkelio stoties tiltu visiškai nenutuokdamas, jog šis skirtas perlipti bėgius: maniau, jog tiltas buvo įrengtas vien tam, kad geležinkelio stoties teritorija panėšėtų į užsienietišką pramogų parką – neperprantamai linksmą ir vakarietiškai stilingą. Maža to, aš gana ilgai taip maniau. Greičiau galvojau, jog tai itin rafinuota pramoga, kad net tarp visų geležinkelio teikiamų paslaugų tai yra vienas pačių skoningiausių servisų. Vėliau atradus, kad tai tėra tik keleiviams perlipti per geležinkelio

bėgius skirti užvis praktinės paskirties laiptai, stauga atslūgo ir mano susidomėjimas.

Kai būdamas vaikas iliustruotoje knygelėje išvydau metro, maniau, jog ir šis, be abejo, yra sumanytas visai ne iš praktinės reikiamybės, o todėl, kad kelionė požeminiu traukinio vagonu yra kaip žaidimas – savotiška ir įdomesnė nei ant žemės.

Nuo pat vaikystės buvau ligotas ir dažnai atguldavau, o gulėdamas lovoje vis svarsčiau: „Štai paklodė, pagalvės užvalkalas, antklodės užvalkalas – kokios nuobodžios dekoracijos.“ Kai jau beveik dvidešimties supratau, jog šie daiktai turi nelauktai praktinį panaudojimą, prislėgtas žmogaus primityvumo panirau į liūdnas mintis.

Panašiai aš nežinojau ir kas yra alkis. Ne, neturiu omeny, jog pats augau namuose, kur nebuvo justi nepritekliaus, ar kokios panašios kvailystės – aš apskritai nesuvokiau tokio pojūčio kaip tuščias skrandis. Keistai nuskambės, bet net ir išalkęs aš to nepastebėdavau. Kai mokiausi mokykloje, grįžus namo namiškiai tuoj puldavo kelti sambrūzdžio: „Išalkai, ar ne? Ir mes patys pamenam, tas alkio jausmas grįžus iš mokyklos išties baisus. Ką manai apie amano*? Yra ir biskvitinio pyrago, ir bandelių.“ ir t. t.

* Tradiciniai japoniški saldumynai iš cukruotų įvairių rūšių pupelių.
(Čia ir kitur – vert. past.)

Dėl savo įgimto polinkio meilikauti aš tik sumurmėdavau, jog išalkau, ir atsainiai įsimesdavau burnon gal tuziną amanato, bet, nepaisant to, neturėjau nė menkiausio supratimo, koks gi tas alkio jausmas.

Aš, savaime aišku, valgau tikrai nemažai, bet praktiškai nepamenu, jog kada būčiau valgęs iš alquio. Valgau tai, kas atrodo neįprastai, taip pat ekstravagantiškai. Daugiau mažiau suvalgau ir tai, kas patiekama svečiuose, net jei ir tenka per prievartą. Štai kodėl vaikystėje mane labiausiai kankinantis metas neabejotinai buvo valgis prie bendro šeimos stalo.

Mūsų provincijos namuose visi šeimos nariai – jų buvo apie dešimt – dviem eilėmis vienas priešais kitą išrikiuodavo po staliuką žemomis kojomis, o aš, kaip jauniausias iš vaikų, žinoma, sėdėjau pačioje atokiausioje vietoje. Tasai vaizdas, kai kambariui skendint prietemoje visi dešimt šeimos narių valgo nepratardami nė žodžio, mane visados šiurpino. Kadangi tai buvo seno sukirpimo provincijos šeima, užkandžiai irgi buvo daugiau mažiau iš anksto numatyti ir negalėjau net pasvajoti apie kokį retesnę ar prašmatnesnę valgį. Mane vis labiau imdavo siaubas kaskart artinantis pietų metui. Štai aš sėdžiu ano kambario prieblandoje, nuošaliausioje vietoje, ir visas tirtėdamas, lyg krečiamas šalčio, keliu link

burnos po nedidelį kąsnį, įsigrūdu jį... Kodėl žmonės valgo tris kartus per dieną? Visi tokiais iškilmingais veidais! Regis, tai buvo dar vienas ritualas: šeimyna trissyk per dieną sutartu laiku susirenka apytamsiame kambaryje, tvarkingai išrikiuojami žemi staliukai, tada, net jei nenori valgyti, visi tylomis kramto maistą, nunarinę galvas, – galbūt tai malda namuose lūkuriuojančioms dvasioms? Kartkartėmis esu ir taip svarstęs.

„Jei nevalgysi, mirsi“, – pasakymas, kuris mano ausims skambėjo kaip nemalonus grasinimas, ir daugiau nieko. Tačiau šis prietaras (net ir dabar kažin kaip nesusilaikau nepagalvojęs, jog tai panašu į prietarą) man amžiais kėlė nerimastingą baimę. „Žmogus turi užsidirbti duonai tam, kad valgytų, nes nevalgydamas mirs“, – vargiai būta sunkiau suvokiamų, miglotesnių žodžių už šiuos, žodžių, kurie kaskart versdavo mane pajusti pavojaus atgarsį.

Galiausiai panašu, jog žmogiško gyvenimo ypatumai man vis dar buvo neperkandami. Nerimas, jog maniškė laimės samprata stāčiai neatitinka tos, kuri būdinga visiems likusiems pasaulio žmonėms, mane vertė naktimis blaškytis, dejuoti, iš to nerimo net buvau arti pamišimo ribos. Ar aš apskritai laimingas? Nuo pat mažų dienų iš aplinkinių girdėdavau, jog neva tai esu lydimas sėkmės, bet pats maniau

esąs pragare: priešingai, tie, kurie sakė, jog aš lydimas sėkmės, atrode turį nesulyginamai mažiau rūpesčių nei aš.

Aš netgi kartais maniau, jog mane slegia baises gniužulas su dešimčia negandų. Ir jei iš tų negandų bent vieną perimtų mano kaimynas, ar tik neužtektų ir jos vienos, kad tam žmogui ši taptų mirtina?

Kitaip tariant, nesuprantu. Tarsi aš būčiau apskritai nepajėgus numanyti šalia esančių žmonių skausmo prigimties ar jo masto. Nežinau, galbūt jų praktinis skausmas, tas, kuriam numaldyti užtenka pavalgyti, gal čia ir bus pati didžiausia kančia, prieš kurią nublinksta ir visos mano minėtosios dešimt negandų, – kančia, kuri savo kraupumu prilygsta nepalaujamos kančios pragarui? Tačiau, nepaisant to, tie žmonės nenusižudė, neišėjo iš proto, lyg niekur nieko diskutuoja apie politiką, nepuldami į neviltį ir nepalūždami tęsia savo gyvenimo kovą, – nagi, ar ne kankynė? Ar tik jie, tapę visiškai egoistais, negana to, laikydami tai savaime suprantamu dalyku, nėra nė karto savim suabejoję? Jei taip, tai jiems viskas paprasta, bet juk žmonės visi tokie, tad gal tiek ir užtenka, kad gautum aukščiausią įvertinimą? To aš nežinau... Ar jie naktimis ramiai miega, ar jų rytas būna žvalus, kokius sapnus jie regi, apie ką galvoja eidami gatve, apie pinigus? Negali būti, juk pinigai

nebus viskas. „Žmogus gyvena tam, kad valgytų“, – atrodo, lyg ir esu girdėjęs tokią versiją, tačiau kad gyventų vien dėl pinigų, tokio pasakymo nesu girdėjęs, ne, bet priklausomai nuo aplinkybių... Ne, aš ir to nežinau... Kuo daugiau apie tai galvojau, tuo mažiau supratau, dar smarkiau apsėstas nerimastingos baimės, kad tik aš vienas esu visiškai kitoks nei aplinkiniai. Aš nemokėjau užmegzti pokalbio su aplinkiniais. Nežinojau nei ką sakyti, nei kaip.

Štai tada sugalvojau juokdario personažą.

Tai buvo mano paskutinis mėginimas pelnyti žmonių meilę. Rodos, nors ir labiausiai gąsdinamas žmonių, tuo pat metu niekaip negalėjau nuo jų nusigręžti. Tad prisidengdamas juokdario kauke aš galėjau nors mažumėlę prie jų priartėti. Mano veido niekad nepalikdavo šypsena, kol viduje, išmuštas šalto prakaito, aš atlikau desperatišką prievolę, kuri savo rizika, sudėtingumu pranoko viską, ką esu daręs anksčiau – čia vargiai būta nors vieno iš tūkstančio šansų, kad pasiseks.

Nuo pat mažens neturėjau jokio supratimo apie tai, ką mąsto ir dėl ko išgyvena mano šeimynykščiai. Aš paprasčiausiai visko bijojau ir negalėdamas pakelti to nemalonaus jausmo nė nepajutau, kaip tapau prityrusiu juokdariu. Vaiku, kuris nesakė nė žodžio teisybės.